ПРОВОКАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Тетяна РІДЕЛЬ (Суми, Україна)

tridel@ukr.net

PROVOCATIVE LEARNING AS A RESOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING

Tetiana RIDEL (Sumy, Ukraine)

Annotation

The article discusses the potential of the technology of provocative pedagogy for the development of critical thinking in teaching a foreign language. The main provisions of provocative pedagogy are given. The limitations of the technology are revealed. The prospects for research related to the creation and application of a model of educational provocative situation are suggested.

Цифровізація та інформатизація сучасного світу суттєво вплинули, серед іншого, на доступність та обсяг одержуваної інформації, її різноманітність та водночас суперечливість. Зміна темпоритму життя, пов'язаного з цими процесами неминуче впливає на основні когнітивні функції людини: увага, мислення, пам'ять. Видається неможливим модернізувати сучасну освітню систему для того, щоб вона дозволяла відповідати на нові виклики без урахування процесів, що відбуваються як у суспільній сфері, так і на особистісному рівні. В даний час визнається, що вибудувати продуктивну систему, що відповідає новим запитам на функціональному рівні, дозволяє компетентнісний підхід.

При компетентнісному підході посилюється практична компонента, пріоритетом стає розвиток особистісних якостей та ціннісних орієнтацій студентів, а, отже, виникає необхідність розширення набору методів і

технологій, направлених на вирішення нових завдань, що має сприяти інтегруванню зазначених вище значущих елементів.

Такий потенціал мають технології розвитку навичок критичного мислення, які активно та небезуспішно розробляються та застосовуються з другої половини XX століття.

Увага до розвитку критичного мислення у студентів, розгляд механізмів його формування та прикладних аспектів його функціонування приділяється у багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідженнях: [1, 2, 3, 5].

Як зазначається, критичні міркування можуть виникнути лише в умовах невизначеності та напруженості щодо наявних особистісних переконань та цінностей [7].

Дисонанс, що створюється невизначеністю, дозволяє суб'єкту, що рефлексує, змінити свою позицію і розглянути інші точки зору, а не покладатися виключно на свій власний досвід та судження. Деякі дослідження показали, що більш значних результатів студенти досягають в умовах зіткнення з ідеями, відмінними від своїх власних. Саме за допомогою такого когнітивного дисонансу вони починають мислити критично і здатні переглядати свої вихідні погляди [4].

За допомогою рефлексивної моделі студенти краще засвоюють нове, пов'язують його з тим, що вже відомо, адаптують це нове до своїх цілей та переводять думку в дію. Це сприяє розвитку креативності, здатності мислити критично, і навіть розвиває метакогнітивні здібності (тобто здатність спостерігати за процесом власного мислення. Енгель і Конант [6] вважають, що коли студентам пропонується в ході дискусії створити щось нове, вони вчаться розвивати та обґрунтовувати свою позицію, що згодом виявляється у можливості переконливо вибудовувати аргументацію. Внаслідок внутрішньогрупового обміну думками можуть з'явитися абсолютно нові ідеї, які не розглядались до обговорення, що має особливу цінність.

Усвідомлення важливості навичок критичного мислення стимулює пошук нових технологій їх розвитку під час навчання іноземної мови. Це прагнення

призвело до розгляду можливості використання ресурсу «провокативної педагогіки».

В основі «провокативної педагогіки» знаходиться виклик вихованцю, який провокує зворотну реакцію особистості на подолання негативного педагогічного впливу і в результаті активізує та посилює за допомогою вивільнення прихованої енергії опору позитивні ресурси його «само»: самореалізації, самовизначення, саморозвитку та ін.

Як видається, технологія «провокації» цілком відповідає не лише прикладним цілям навчання іноземної мови, а й охоплює цілий спектр проблем, пов'язаних із вивченням іноземної мови: зіткнення культур, міжкультурний діалог, пошук компромісу.

Ця технологія є особливо актуальною в частині створення середовища для особистісного розвитку студентів та формування їх ціннісних орієнтацій.

Однак якою б привабливою не була ця технологія, вона має низку обмежень і вимагає дотримання важливих умов. Насамперед, для успішного використання провокативної ситуації необхідна наявність певного середовища в навчальній аудиторії: особливий клімат, психологічний комфорт, взаємна довіра, суб'єкт-суб'єктні відносини між викладачем та учнями. Викладач має бути компетентним у галузі психології, зокрема, у галузі вікової психології (хоча ці компетенції мають бути в арсеналі викладача a priori). Особливий тип особистості викладача: почуття гумору, швидка реакція, здатність передбачати і, при необхідності, знімати наслідки психологічних депривацій, вміти згладжувати негативний ефект від провокативного впливу, переводячи його у позитивне русло.

Важливо відмітити, що не всі студенти можуть виявити бажання брати участь у видах діяльності, пов'язаних із провокаційним викликом, а для деяких учасників ефект може бути негативним, якщо працює непрофесіонал.

Таким чином, провокативне навчання може розглядатися як додатковий ресурс для розвитку критичного мислення. Воно має значний навчальний, розвиваючий і виховний потенціал, хоча має ряд обмежень у застосуванні.

Перспективою теоретичного розвитку цієї технології ми бачимо створення «універсальної» моделі її функціонування, яка мала б пояснювальну силу, а також включала формалізацію основних етапів створення та застосування навчальної провокативної ситуації з метою більш активної імплементації цієї технології під час навчання іноземної мови.

Список літератури

1. Бондар В. І. Критичне мислення в психології та педагогіці: сутність, розвиток, формування : посібник / В. І. Бондар. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – 106 с.
2. Горохова І. В. Мовно-комунікативні практики формування критичного мислення в сучасних університетах США : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / І. В. Горохова. – Київ : Національна академія педагогічних наук України, 2016. – 206 с.
3. Нікітченко О. С., Тарасова О. А. Формування навичок критичного мислення на уроках іноземної мови: навчально-практичний посібник. Харків : «Друкарня Мадрид», 2017. – 104 с.
4. Barron, B. When smart groups fail / Barron, B. – Stanford. : The Journal of Learning Sciences, 12 (3), 2003. – P. 307 – 359.
5. Cox, E. Adult learners learning from experience: Using a reflective practice model to support work-based learning / Cox, E. – Auckland. : Reflective Practice, 6(4), 2005. – P. 459 – 472.
6. Engle, R. A., and Conant, F.R. Guiding principles for fostering productive disciplinary engagement: Explaining an emergent argument in a community of learners classroom / Engle, R. A., and Conant, F.R. – Auckland. : – Cognition and Instruction, 20 (4), 2002. – P. 399 – 483.
7. Larrivee, B. Transforming teaching practice: Becoming the critically reflective teacher / Larrivee B. – California: Reflective Practice, 1(3), 2000. – P. 293 – 307.